

Ради вітчизни сяде на волі,
Навер!

РЭЗАЛЮЦЫЯ

МІЖНАРОДНАЯ КАНФЕРЭНЦЫЯ “СМИ БЕЛАРУСІ: АДМЕТНАСЦІ ЗАКАНАДАЎСТВА, ПРАВЫ І АБАВЯЗКІ ЖУРНАЛІСТАЎ”

Мы, удзельнікі Міжнароднай канферэнцыі “СМИ Беларусі: адметнасці заканадаўства, права і абавязкі журналістаў”, глыбока абураныя рэпрэсіўнымі дзеяннямі афіцыйных беларускіх уладаў у адносінах да нашага калегі — журналіста ГРТ Паўла Шарамета — і іншых членаў яго здымачнай групы.

Мы лічым, што так званая “справа Шарамета” — паслядоўны працяг кампаніі запалохвання і ўціску на няўгодных уладам журналістаў, чарговае грубейшае парушэнне свабоды прэсы, праву чалавека.

У выпадку давядзення гэтай справы да судовага працэсу мы заклікаем грамадскія арганізацыі, рэдакцыйныя калектывы падтрымаць ініцыятыву Рады Беларускай асацыяцыі журналістаў пра абранне ў адпаведнасці з заканадаўствам грамадскіх абаронцаў Паўла Шарамета і яго калег.

20 верасня 1997 г.
г.Мінск

RESOLUTION

BELARUSIAN MEDIA: DISTINGUISHING FEATURES OF LEGISLATION, RIGHTS AND DUTIES OF JOURNALISTS INTERNATIONAL CONFERENCE

Minsk, September 20, 1997

We, participants at the international conference “Belarusian Media: Distinguishing Features of Legislation, Rights and Duties of Journalists” are strongly indignant at the Belarusian authorities’ repressive actions with regard to our colleague, Russian Public Television (ORT) journalist Pavel Sharamet, and the other members of his film crew.

We believe that the so-called Sharamet case is a continuation of the campaign of intimidation and harassment of journalists disagreeable to the authorities, and another flagrant violation of freedom of the press and human rights. In the event that the investigation of this case ends with a trial, we call on public organisations and editorial staffs to support the initiative of the Council of the Belarusian Association of Journalists to elect a public counsel to represent Pavel Sheremet and his colleagues in court.

We demand that Pavel Sharamet be immediately released from custody and the criminal charges against the employees of the Belarus bureau of ORT be dropped.

РЭЗАЛЮЦЫЯ

M

ы, удзельнікі міжнароднай канферэнцыі “СМІ

Беларусі: адметнасці заканадаўства, правы і абавязкі журналистаў”, якая адбылася ў Мінску 19-20 верасня 1997 года, разгледзэшы становішча са сродкамі масавай інфармацыі на Беларусі, падкрэсліваем, што ўсебаковая і праўдзівая інфармацыя абсалютна неабходная для нормальнага функцыянавання любога грамадства.

Ва ўмовах манапалізацыі выкананчай уладай СМІ губляеца важная магчымасць свабоднага абмеркавання сітуацыі, адкрылага выказвання думак і поглядаў. Ніхто з беларускіх журналісташаў не ставіць за мяту ўступаць у канфрантавану з уладай, мы жадам працаўаць у межах законаў, якія цалкам адпавядаюць сучасным стандартам і тым міжнародным пагадненням, якія падпісала Рэспубліка Беларусь. Крытычнае стаўленне да некаторых дзеяній уладных структур павінна было бы адэкватна ўспрымана імі.

Аднак, на вялікі жаль, мы вымушаны канстатаваць, што:

— працаўваючыя кампаніі праследванні, разгронута афіцыйнымі ўладамі супраць незалежных сродкаў масавай інфармацыі. Гэта — збіцё журналісташаў падчас выканання імі сваіх службовых абавязкаў, новое палажэнне аб заходжанні і прафесійнай дзеяніасці на тэрыторыі Беларусі прадстаўніцтваў і акрэдytаваных калег з замежных СМІ, арышты журналісташаў, гвалтоўная “канфіскацыя” апаратуры і адзнятых матэрыялаў, неаднаразовыя пагрозы з вуснай празідэнта Беларусі ў адрас некаторых карэспандэнтаў і г.д.;

— беларускія ўлады хочуць нас запалохаць, апусціць над Беларуссю інфармацыйную “жалезную заслону”, каб свет не ведаў праўды пра тое, што адбываючыяся ў Гэта робіцца насуперак міжнародным пагадненням, якія падпісала Беларусь;

— так званая “справа Шарамета” з’яўляецца найблізкім абуральным доказам гэтага. У звязку з чым мы звяртаемся да нашых замежных, у тым ліку расійскіх, калег з просьбай актыўнаваць сваю дзеяніасць, накіраваную на аб’ектыўнае, усебаковае і ўзважлівае асвятленне падзеі, што адбываюцца на Беларусі.

Мы звяртаемся да презідэнта і ўрада і патрабуем:

— спыніць праследванні журналісташаў;

— адмовіцца ад антыканстытуцыйнага праекта Закона “Аб унізенні і змяненні і дапаўненні” У Закон Рэспублікі Беларусь “Аб друку і іншых сродках масавай інфармацыі”;

**міжнароднай
канферэнцыі
“СМІ Беларусі:
адметнасці
заканадаўства,
правы і абавязкі
журналистаў”**

RESOLUTION

**belarusian media:
distinguishing
features
of legislation,
rights and duties**

H

aving considered the state of affairs in the Belarusian media, we, participants at the international conference “Belarusian Media: Distinguishing Features of Legislation, Rights and Duties of Journalists”, which was held in Minsk on September 19 and 20, emphasize that all-round and reliable information is an extremely necessary condition for the normal functioning of any society.

This is of particular importance to our society which is in a crisis now. In the conditions where the Belarusian state is moving towards totalitarianism, society is missing the important opportunity to freely discuss the situation and express views and thoughts. No one of the Belarusian journalists aims to enter into conflict with the government. We just want to work within the bounds of legislation which

would be in compliance with the world standards and the international agreements to which Belarus is a party. Criticism directed against certain actions by governmental agencies should meet with an adequate response from them.

However, to our deep regret, we have to state that: — the authorities continue their campaign of harassment against independent media outlets. Among the components of this campaign are physical attacks on journalists discharging their professional duties, new regulations of the stay and professional activities of foreign journalists and bureaus of foreign media on the territory of Belarus, arrests of journalists, the violent “confiscation” of equipment and video materials, repeated threats by the Belarusian president against some journalists, and so on;

— the Belarusian authorities want to intimidate us, and isolate Belarus by an information iron curtain so that the world community will not know the truth about what is going on in this country. This is being done regardless of the international agreements to which Belarus is a party;

— the so-called Sharomet case is the most revolting illustration of this. In this regard we call on our foreign colleagues, including the Russian ones, to intensify their activities aimed at impartial, all-round and well-thought-out coverage of events occurring in Belarus.

We also appeal to the Belarusian president and government and demand:

— stopping the persecution of journalists;

— preventing the adoption of the unconstitutional bill “On the Introduction of Amendments into the Law of the Republic of Belarus ‘On the Press and Other Mass Media’”;

— прывесці нацыянальнае заканадаўства аб прэсе ў адпаведнасць з міжнароднымі стандартамі;

— стварыць эканамічныя ўмовы, якія б спрыялі свабоднаму развіццю і становленню сродкаў масавай інфармацыі на Беларусі.

Удзельнікі канферэнцыі звязана ўсе сусветнай супольнасці з заклікам — усіммагчымымі, законнымі сродкамі садзейнічаць абароне свабоды слова на Беларусі. Якой бы неадназначнай ні была палітычная ситуацыя ў нашай краіне, ціск на прэсу ніякім чынам не можа быць апрауданым.

Мы лічым, што пра ўсе факты падаўлення свабоды слова, палітычных рэпрэсій і парушэння праву супрацоўніку мас-медиа павінна ведаць міжнародная супольнасць.

Мы таксама звязаўся да нашых калег з беларускіх дзяржаўных СМІ. Разумеючы ўсю неадназначнасць і складанасць вашага становішча, хочам яшчэ раз нагадаць пра годнасць і сумленне, кодэкс журналісцкага горнaru, прафесійную этику і салідарнасць.

— bringing national legislation related to the press into compliance with international standards;

— creating economic conditions which could favour the free development of media in Belarus.

Participants at the conference appeal to the world community for assistance in every way possible to protect freedom of expression in Belarus. However ambiguous the political situation in Belarus is, harassment of the press can by no means be justified.

We believe that the international community must be immediately informed of all instances of disregard for freedom of expression, politically motivated repressions and violations of journalists' rights.

We also appeal to our colleagues working for state-owned media outlets. Being aware of your difficult and ambiguous situation, we would like, nevertheless, to remind you once again about the existence of dignity, conscience, the code of journalist honour, professional ethics and solidarity.

**30 АВГУСТА В МИНСКЕ ПРОШЛА САНКЦИОНИРОВАННАЯ АКЦИЯ
В ПОДДЕРЖКУ СВОБОДЫ СЛОВА И АРЕСТОВАННЫХ ЖУРНАЛИСТОВ
ПАВЛА ШЕРЕМЕТА И ДМИТРИЯ ЗАВАДСКОГО**

Група журналістаў из некалькіх незалежных ізданій — газет «Ім» , «Народная воля» , «Товарыш» і іншых, — переодетыя в серые арестантскія робы з плакатамі на спінах «Я «нічызны» журналіст!» , «Я нікому не вінчыцца!» , «Я люблю уласці!» , «Я звяята на пагранічныя вайска!» і іншімі ў 11.40 начали шестыню ў Выставочнага комплекса «МінскЭкспо» . Впереди колонны некалькіх чалавек несли выкрайенные ў чорны цвет мулькі тюремных решеток.

В 12.20 на плошчы Бангалор (пересечение вуліц Богдановіча і Сурганава) пасля таго, как колона журналістаў прыбыла к назначеннему месцу, начался мітинг, і якім участвовало больш за двух тысяч чалавек. Средніх іх было представітвы Верховнага Совета 13-га созыва Генадзій Карпенка, Аляксандар Добровольскі, Віктар Гончар, Людміла Грязнова, лідеры Беларускага народнага фронта во главе з Левоном Борисевічам, члены іншых партый і движений, пісанеты і, естественна, журналісты из іхсніх незалежных ізданій і даже государственных ізданій Рэспублікі Беларусь.

На мітнінг выступіў известны кінерэжысер Юрый Хощеватскі, аўтар дакументальнага фільма «Обыкновенный президент», журналіст закрытага властями радио «101.2» Ольга Короткевіч, рэдактар газеты «Свабода» Ігор Герменчук. Шокавое впечатление на собравшихся произвела неожиданная акцыя посла Славоміра Адамовіча, якій пасля свога выступлення, демонструючи отношение властей Беларусі к свободе слова, іглы засіпіў сябе рот.

В конце акции все собравшиеся выстроились цепочкой солидарности вдоль улицы Орловской. Эта живая цепь растянулась более чем на кілометр.

Мітинг закончыўся без інцидэнтаў.

Міжнародная канферэнцыя “СМІ Беларусі: адметнасці заканадаўства, правы і абавязкі журналістаў”

Міжнародная канферэнцыя “СМІ Беларусі: адметнасці заканадаўства, права і абавязкі журналістаў” прайшла ў Мінску 19-20 верасня 1997 года. Дэлегатамі форума былі журналісты, прадстаўнікі грамадскіх і праваабарончых арганізацый, якія займаюцца праблемамі прэсы, з краін Заходній Еўропы, ЗША, СНД: Тобі Мендэл, кіраўнік праграм Міжнароднага цэнтра па барацьбе з цэнзурай ARTICLE 19 (Артыкул 19), Марью Отхаймер, прадстаўнік Савета Еўропы, Эрэлін Макмэйн, дырэктар адукацыйных праграм World Association Newspapers, Петра Прахаскава, дырэктар агенцтва “Эпіцэнтрум”, Алег Панфілав, Фонд абароны галоснасці, Павел Гутыёна, сакратар Саюза журналістаў Расіі, іншыя.

Замежныя гості заслушалі даклады беларускіх калег з рэгіянальных і распубліканскіх незалежных выданняў, а таксама ахвотна прынялі ўдзел у дыскусіях і абмеркаванні разгалошоў форуму.

Што тычыцца дакладаў, то іх тэмы самі гавораць за сібе: “СМІ ў разбуранай прававой прасторы”, “Заканадаўства аб СМІ — праблемы і перспектывы”, “Праблема аб'ектунасці журналіста ў таталітарным грамадстве”, “Рэгіянальная прэса ва ўмовах кантро-

лю з боку мясцовай улады”, “Асаблівасці журналістыкі ў эпоху рэстаўрацыі таталітарызму”, “Правы, свабоды і адказнасць СМІ ў дэмакратычным грамадстве” і г.д.

Да ўдзелу ў міжнароднай канферэнцыі Беларуская асацыяцыя журналістаў запрашала прадстаўнікоў літаральна ўсіх галінаў улады, а таксама рэдактараў распубліканскіх дзяржаўных газет, але нікто з іх не з'явіўся, за выключэннем прадстаўніка Адміністрацыі прэзідэнта Беларусі Івана Пашкевіча. Відаць, афіцыйныя асобы пабяглі адкрыты, шчырай размовы пра шматлікія парушэнні правоў журналістаў і ствараліся на пакаранні. Тым часам, пакуль дзяржаўныя сталаначальнікі лашчылі сваё рыхлае цела ў кабінетах ці на лецішчы, Іван Іванавіч трymаў “абарону” за ўсіх — выступіў з кароткай пра-мовай і, па магчымасці, адказаў на пытанні дэлегатаў канферэнцыі.

У восьмым нумары нашага бюлетэня мы прапануем вам, шаноўныя калегі, больш падрабязную інформацію пра міжнародны журналістскі форум у Мінску — фрагменты найбольш цікавых выступлен-няў, дакладаў і дыскусій.

УДЗЮБА, сябра БАЖ.

ОБРАЩЕНИЕ

международной конференции “Профессиональная этика журналистов и законодательные основы деятельности СМИ в Литве, Беларуси и Германии”, город Вильнюс, 20 сентября 1997 года

НЕ ДОПУСТИТЬ УНИЧТОЖЕНИЯ СВОБОДЫ СЛОВА В БЕЛАРУСИ

Участники международной конференции с особой озабоченностью констатируют, что в результате эскалации со стороны официальных властей Беларуси противоправных действий в отношении журналистов, прежде всего негосударственных СМИ, в стране сложилась реальная угроза существования института свободной прессы.

В результате государственной монополии на электронные и печатные средства массовой информации граждане Беларуси фактически лишены права на получение объективной информации.

Немногочисленные негосударственные издания вынуждены действовать в условиях правовой, экономической и информационной дискриминации.

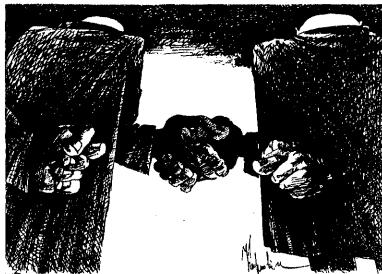
Независимые журналисты подвергаются необоснованным судебным преследованиям, шантажу со стороны представителей власти, нередко избиваются во время исполнения своего профессионального долга.

Последним рубежом, за которым последует ликвидация негосударственных демократических СМИ, могут стать подготовленные властями поправки в Закон Республики Беларусь “О печати и других средствах массовой информации”. Согласно этим поправкам, все средства массовой информации попадают под жестокий тотальный контроль органов исполнительной власти. Фактически вводится цензура над деятельностью СМИ. Предполагается установить контроль за всей издательской деятельностью, вплоть до выпуска единичных экземпляров.

Участники международной конференции журналистов заявляют, что подготовленные поправки в закон о печати противоречат основополагающим актам международного права, в том числе Всеобщей декларации прав человека, Международному пакту о гражданских и политических правах, Европейской конвенции о защите прав и основных свобод, Заключительному акту Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе.

Мы призываем ОБСЕ и международные журналистские организации обратить внимание на реальную угрозу уничтожения в Беларуси свободы слова и потребовать от президента и правительства Беларуси обеспечить соблюдение права ее граждан на получение и распространение информации.

Михаил ПАСТУХОВ,
доктор юридических наук,
профессор

Малюнак Алега КАРПОВІЧА

СМИ В БЕЛАРУСИ:

НЕТИПИЧНАЯ СИТУАЦИЯ

РАСПРАВА

Арест белорусскими властями съемочной группы ОРТ снова привлек внимание всего мира к ситуации в Беларуси. “Международная амнистия” безотлагательно признала Павла Шеремета и Дмитрия Завадского “узниками совести”, тем самым зачислив Беларусь в список стран с ярко выраженным тоталитарным режимом.

Хронология событий вокруг “злополучного” телепортажа о путях проникновения контрабанды через белорусско-литовскую границу выглядит следующим образом:

22 июля — за нарушение правил въезда в пограничную зону П.Шеремет, Д.Завадский и Я.Овчинников были задержаны белорусскими пограничниками и на них составлены протоколы об административном правонарушении;

26 июля — П.Шеремет, Д.Завадский и Я.Овчинников за те же действия были задержаны уже по факту “незаконного пересечения государственной границы Республики Беларусь”;

30 июля — указанным сотрудникам Белорусского бюро ОРТ предъявлено обвинение по части 2 статьи 80 Уголовного кодекса Республики Беларусь, а в качестве меры пресечения избраны: в отношении П.Шеремета и Д.Завадского — заключение под стражу, в отношении Я.Овчинникова — подписка о невыезде;

12 августа — суд Ленинского района города Гродно (на его территории находится следственный изолятор управления КГБ, где содержатся под стражей

обвиняемые) отказал в удовлетворении ходатайства адвоката об изменении меры пресечения в отношении П.Шеремета.

А БЫЛО ЛИ ПРЕСТУПЛЕНИЕ?

Каждому юристу из курса уголовного права известно, что нет преступления без вины, то есть без соответствующего психического отношения к общественно опасному деянию и его последствиям. Причем умышленная вина характеризуется тем, что гражданин сознательно преступный характер своих действий, предвидит их общественно опасные последствия и желает (или сознательно допускает) наступление этих последствий.

Павлу Шеремету и Дмитрию Завадскому инкриминируется умышленное незаконное пересечение государственной границы Республики Беларусь, совершенное по предварительномуговору группой лиц, а Ярославу Овчинникову — пособничество в совершении этого преступления. Предъявление такого обвинения означает, что все участники съемочной группы ОРТ имели заранее обдуманное намерение совершить преступление — незаконно пересечь государственную границу Республики Беларусь.

Так ли это? Насколько реально такое обвинение? Действия П.Шеремета и его коллег убеждают в обратном: не было у них умысла покинуть многострадальную Беларусь и нелегально уйти в соседнюю Литву, хотя в процессе съемок они имели полную возможность это сделать.

ПАДПІСАНТЫ

Малюнак Аллега КАРПОВІЧА

Даже без проведения расследования очевидно, что сотрудники Белорусского бюро ОРТ в приграничном районе готовили репортаж и, вероятнее всего, по этой причине (для выразительности "картинки") П.Шеремет углубился в сторону литовской территории. Данное обстоятельство можно расценить в лучшем случае как имитацию нарушения государственной границы, но не как преступление.

Другое дело, что при подготовке репортажа П.Шереметом, Д.Завадским и Я.Овчинниковым были нарушены правила пребывания в пограничной зоне. За это они должны отвечать по действующему законодательству Республики Беларусь.

НА ЧЕМ ОСНОВАНО ОБВИНЕНИЕ?

В соответствии со статьей 142 Уголовно-процессуального кодекса Республики Беларусь привлечение в качестве обвиняемого осуществляется следователем "при наличии достаточных доказательств".

Были ли такие доказательства для обвинения П.Шеремета, Д.Завадского и Я.Овчинникова в незаконном пересечении государственной границы Республики Беларусь? Полагаю, что нет — и вот почему.

Хотя данные предварительного следствия по делу хранятся за семью печатями, известно, что участок белорусско-литовской границы, где производились съемки, на местности четко не обозначен (отсутствует контрольно-следовая полоса, нет проволочного ограждения и других инженерных сооружений). Это затрудняет само определение "граница", которая во многом носит услов-

ный характер. По прошествии времени едва ли возможно установить следы П.Шеремета как вещественные доказательства его "преступной деятельности". Существенно и то, что нарушение границы не зафиксировано сопредельной стороной. Значит, вообще нет оснований для квалификации действий П.Шеремета и Д.Завадского как оконченного состава преступления.

Доказательством по делу могла бы служить видеозапись репортажа о положении на белорусско-литовской границе, показанная по каналу ОРТ. Однако для этого надо соблюсти, как минимум, три условия: 1) располагать самой видеозаписью; 2) привести ее экспертизу на предмет достоверности и отсутствия монтажа; 3) сопоставить изображение на пленке с другими доказательствами по делу. Насколько известно, органы следствия не имеют оригинала видеозаписи телерепортажа.

Таким образом, "прощупывание" фактической базы обвинения не позволяет обнаружить какие-либо доказательства виновности участников съемочной группы ОРТ в незаконном пересечении государственной границы Республики Беларусь. Интересно также узнать, чем следователь мотивировал решение о привлечении указанных лиц в качестве обвиняемых (будем надеяться, что со временем "дело Шеремета и К⁰" станет достоянием гласности и тогда многое раскроется — М.П.).

ЗАЧЕМ БЫЛО АРЕСТОВЫВАТЬ ЖУРНАЛИСТОВ?

С самого начала производства по данному делу непредвзятыму юристу было ясно, что оно, как говорят, "шило белыми нитками". Когда отсутствует событие пре-

ступления, трудно найти “достаточные данные, указывающие на наличие признаков преступления”. А именно такое требование закон предъявляет для возбуждения уголовного дела (статья 105 Уголовно-процессуального кодекса). Еще труднее в этом случае получить “достаточные доказательства, дающие основание для предъявления обвинения в совершении преступления”. По существу, органам следствия приходится фабриковать уголовное дело: путем проведения внешне законных следственных действий создавать видимость получения доказательств.

В итоге уголовное дело день за днем “раскручивается”, устремляясь к своему финишу — судебному разбирательству. И вовсе не исключено, что суд, рассмотрев собранные “доказательства” и выслушав речь прокурора, постановит в отношении П.Шеремета, Д.Завадского и Я.Овчинникова обвинительный приговор. Причем все будет сделано в рамках существующей процедуры, с участием защитников, с допросом свидетелей и исследованием документов, с выслушиванием подсудимых. Приговор суда можно будет обжаловать в вышестоящий суд, но тот, вероятно, оставит его в силе.

Если исходить из такого варианта развития уголовного дела, то вполне логичным выглядит избрание в отношении П.Шеремета и Д.Завадского самой строгой меры пресечения — заключения под стражу.

А была ли в этом необходимость? С точки зрения закона на данный вопрос следует ответить отрицательно. Согласно статье 84 Уголовно-процессуального кодекса, заключение под стражу как мера пресечения применяется лишь “при наличии достаточных данных полагать, что обвиняемый, находясь на свободе, скроется от следствия и суда или воспрепятствует установлению истинны по уголовному делу, или будет заниматься преступной деятельностью”.

Кроме того, закон обязывает следователя и прокурора при избрании меры пресечения учитывать тяжесть совершенного преступления, личность обвиняемого, род его занятий, возраст, состояние здоровья, семейное положение и другие обстоятельства (статья 86 Уголовно-процессуального кодекса).

Названные положения закона предоставляли органам предварительного следствия возможность применить в отношении П.Шеремета и Д.Завадского другую, более

мягкую, меру пресечения, например, подписку о невыезде. Тем более, что многие общественные деятели Беларусь, а также общественные организации принесли на себя поручительство за поведение обвиняемых, ходатайствуя об их освобождении. Однако, вопреки закону, был избран самый жесткий вариант отношения к обвиняемым — арест.

КАК ВСЕ ЭТО НАЗВАТЬ?

Создается впечатление, что органы предварительного следствия и прокуратуры получили “сверху” политический заказ на расправу с неугодными журналистами и теперь пытаются его исполнить. Уж слишком много настяжек просматривается в развитии дела. Судите сами: почему возбудили уголовное дело по факту административного правонарушения? Почему решение о задержании “нарушителей” границы принято по прошествии трех дней с момента “нарушения”? Почему уголовное дело возбуждено в отношении участников съемочной группы ОРТ, тогда как другие граждане безнаказанно совершают аналогичные действия на том же участке границы? Почему немотивированно отклоняется ходатайство защитника П.Шеремета? Почему предпринимаются меры дисциплинарного и административного воздействия на защиту в период проведения расследования? Почему органы следствия отказывают близким родственникам П.Шеремета в свидании с ним?

Эти и другие вопросы приводят к одному выводу: П.Шеремет, Д.Завадский и Я.Овчинников привлечены к уголовной ответственности без достаточных к тому оснований. Уголовное дело в отношении их должно быть незамедлительно прекращено в связи с отсутствием события преступления, а избранная мера пресечения отменена.

Только такое решение органов следствия может погасить волну возмущения, которая поднялась в мире после уголовного преследования сотрудников Белорусского бюро ОРТ. И, наоборот, продолжение расследования и дальнейшее содержание П.Шеремета под стражей будет означать полное попранье властями Беларусь свободы слова, переход к открытой расправе с инакомыслием и признание тоталитарной сути белорусского государства.

"SHEREMET'S CASE" AS FORM OF REPRISALS AGAINST DIFFERENT TREND OF THOUGHT

*Mikhail Pastukhov
Professor of Law*

An arrest of the ORT film group by the Belarusian authorities has caught attention of the whole world to the situation in Belarus. Amnesty International immediately admitted Pavel Sheremet and Dmitry Zavadsky to be prisoners of conscience, thereby putting Belarus into the list of countries with an apparent totalitarian regime.

Chronology of events surrounding that "ill-fated" TV reporting about perforating of contraband through the Belarusian-Lithuanian border looks as follows:

July 22 – Belarusian border guards had detained P. Sheremet, D. Zavadsky and Ya. Ovchinnikov for breaking the rule of entrance in to a border zone and recorded them;

July 26 — P. Sheremet, D. Zavadsky and Ya. Ovchinnikov were detained for the same action, but on charges of "illegally crossing the State border of the Republic of Belarus;

July 30 – the indicated employees of the Belarusian bureau for ORT were indicted on Article 80, part 2 of the Criminal Code of the Republic of Belarus and determined measures of restraint: P. Sheremet and D. Zavadsky – custody, Ya. Ovchinnikov – a written undertaking not to leave;

August 12 – the Lenin District Court in Grodno (the city where the defendants still have remained in custody in a KGB investigative cell) refused the lawyer to content his solicitation to change suppression measures concerning Pavel Sheremet.

COULD WE CALL IT A CRIME?

Every jurist knows from a crown law course that there is no crime without guilt, that is without appropriate mental terms to a socially dangerous act and its aftermath. At the same time voluntary guilt means, that a man is aware of criminal nature of his actions, foresees their socially dangerous aftermath and wishes (or admits with open eyes) that aftermath to come.

Pavel Sheremet and Dmitry Zavadsky are incriminated a deliberate unlawful crossing of the border of the Republic of Belarus, that was made by a cluster of people on preliminary collusion. Ya. Ovchinnikov is accused of complicity to a crime commitment. Such an accusation means all members of the ORT film group have had cut and dried intention to offend against the Belarusian law on border-crossing.

But was it like this way? How real is this accusation? Actions of Sheremet and his colleagues convince a different view: they had no intention to leave distressful Belarus and move illegally to neighbouring Lithuania, though they had such an opportunity while filming.

It is clear without any investigation that employees of the ORT Minsk bureau were preparing a report in the border zone and very likely it was just that very case (to emphasise the picture) why P.Sheremet had stroked into the Lithuanian territory. This fact could be evaluated as an imitation of a border crossing but not as a crime. On the other hand P.Sheremet, D.Zavadsky and Ya. Ovchinnikov violated the rule of entrance in to a border zone while preparing a report. And according to the current legislation of the Republic of Belarus they must be made answerable for that.

GROUND FOR ACCUSATION

According to Article 142 of the Criminal Code of the Republic of Belarus criminal proceedings against somebody could be instituted by an investigator "in case of enough evidence".

Were there such evidence for Sheremet, Zavadsky and Ovchinnikov to prove the accusation of violating the Law on border crossing of the Republic of Belarus? I think there were none of them and here is the prove.

Even though materials of the preliminary investigation are under the top secret it is well known that the part of the Belarusian-Lithuanian border, where the filming had

been made, is not marked out (there is no control tract, barbed wire, engineers and other technical facilities). It impedes the qualification of border itself, which in many cases takes nominal formation. After the lapse of time it is doubtful whether it could be possible to hunt up P. Sheremet's tracks and to determine them as an exhibit of his "criminal activity". It is vital important, that the fact of the border crossing was not registered by the neighbouring side. So, it means that generally there were no grounds to qualify Sheremet and Zavadsky's action as an accomplished crime. A video tape with a record of their life reporting on the Belarusian-Lithuanian border security shown by the ORT could be the main material evidence. Nevertheless some requisitions should be obligatory observed, at least three of them: 1) to have the video tape itself; 2) to check its authenticity and absence of montage; 3) to confront video materials to other evidence of the case. As it is known inquiry does not possess the original video tape of the reporting.

So, the "reconnaissance" of a virtual basis of the accusation does not allow to detect any proof of the ORT film group's guilt in illegally crossing the State border of the Republic of Belarus.

WHY WAS IT NECESSARY TO ARREST THE JOURNALISTS?

It was clear to a candid jurist from the very beginning of the proceedings, that the case was too thin. With absence of a criminal deed it is very hard to unearth "sufficient data indicating a vestige of a crime". It is just what the law lodges to sue the journalists (Article No.105 of the Criminal Code). Moreover in this case it is still harder to get "sufficient evidence providing grounds for criminalisation". Basically the inquiry has to manufacture the criminal, to simulate gathering evidence by making outwardly legal inquisitional actions.

In the issue day by day the case is "uncoiling" to its ending – a trial. It is not shut out, that the court will scrutinise the evidence, listen to an indictment and after all it will find Sheremet, Zavadsky and Ovchinnikov guilty. Everything will be done in frames of the obtaining procedure with advocates, whitnesses' questioning, examination of the documents and hearing the defendants. The sentence could be appealed against in to a higher court, but the last one, morally, will keep it in force.

If we bank upon this variant of the development of the case, so measures of restraint (detention in a custody) against P.Sheremet, D. Zavadsky and Ya. Ovchinnikov looks perfectly logical.

Was it so necessary? From the legal point the answer should be fairly negative. According to Article No.84 of the Criminal Code detention as a measure of restraint could be applied only with the existence of "enough facts,

that give grounds to believe the defendant, while free, will escape inquiry and trial, or will hinder to authenticate the truth, or will make criminal".

Besides, the law obliges both an investigator and a public prosecutor to allow for seriousness of a crime, a defendant's individuality, occupation, age, state of health, marital state and other circumstances before choosing a measure of restraint (Article 86 of the Criminal Code).

The named legal rules allow preliminary inquiry to apply against P.Sheremet, D. Zavadsky and Ya. Ovchinnikov some kind of another, more lenient measure of restraint, for example a written undertaking not to leave.

I believe that many of public characters of Belarus, as well as public organisations could give guarantee for the defendant's behaviour in freedom. But contrary to the law the most atrocious variant had been chosen in point of defendants – arrest.

HOW SHOULD WE CALL IT?

There is an illusion, that preliminary inquiry and prosecutor's office had got an order from "above" to do away with disagreeable journalists and now are trying to perform it in good faith. Too many strains could be really seen in this case. Judge yourself: why were criminal proceedings instituted on a fact of administrative offence? why was the decision on "the disturbers'" detention taken after three days had elapsed from the moment of disturbance? why was the ORT filming group sued, whereas other citizens remains unpunished for analogous actions in the same sector of the border? why are the Sheremet's lawyer's solicitations unmotivatedly rejected? why are disciplinary and administrative measures against advocacy taken during the time of making an inquiry? why do the inquiry refuses relatives of Sheremet and Zavadsky in meetings?

These and some other questions lead to an only one conclusion: P.Sheremet, D. Zavadsky and Ya. Ovchinnikov have been brought to a criminal responsibility without having enough reasons. The criminal proceedings against the journalists should be stopped for absence of the criminal nature and the measure of restraint abolished.

It is the only kind of a decision for the inquiry that could put out the wave of indignation, which raised in the world after criminal persecutions of the ORT Belarusian bureau. On the contrary, continuation of the investigation and further detention of P.Sheremet and D. Zavadsky will denote the full trample of freedom of speech by the Belarusian authorities, switch-over to an open reprisals against dissidents and admission of the totalitarian entity of the Belarusian State.

What should we expect from the end of this flagrant case? We shall see what we shall see.

ЗАКОН АБ ДРУКУ НЕ ЧЫТАЛІ “ПАНЫ” З МЯСЦОВАЙ ВЕРТЫКАЛІ

26 сакавіка гэтага года чэрвеньская “вертыкальная” газета “Рэйны веснік” надрукавала рэпартаж журналіста Ігара Адамовіча “У АП “Чэрвеньская” “пратерхнулі” прафсаюз, або Чаму снярбіць райкаму прафсаюза АПК”, дзе распавядалася пра канфлікт паміж старшынёй мясцовага райкама прафсаюзаў работнікаў аграрнымисловага комплексу (АПК) Тамарай Сакалоўскай і старшынёй аграрнадпрыемства (АП) “Чэрвеньская” Віктарам Галаўнёвым.

Эмансіянальны выбух адбыўся падчас сходу ўпаўнаважаных прадпрыемства, сяброў ФПБ, дзе меркавалася прыняць калектыву пагадненне на 1997 год і замацаваць яго подпісамі прадстадуніку адміністрацыі АП і прафкама АПК.

Старшыня АП “Чэрвеньская” Віктар Галаўнёў выказаў думку, што прафкам працуе кепска і мала цікавіцца праблемамі ўласнікаў-дольшчыкаў яго аграрнадпрыемства, а прафсаюз работнікаў АПК не абараңе інтэрэсы вяскоўцаў ад дзяржавы, асабліва што тычицы фінансавай палітыкі сумна відомага дыспарытету ізнаў на прадукцыю сельскай гаспадаркі і прымисловасці. Таму Віктар Галаўнёў прапанаваў да разгляду свой, альтэрнатыўны варыянт калектывнага пагаднення. Які, зрешты, і быў прыняты.

Тамара Сакалоўская і яе колега, загадчык аддзела абароны працоўных і сацыяльных правоў Мінскага абласнога прафсаюза работнікаў АПК Пятро Стэльмах, з прыняццем галаўнёўскага праекта не пагадзіліся. Маўляй, Галаўнёў навяразаў сходу разгляд уласнага варыянту (у той час як варыянт прафкама нават не прапаноўваўся да разгляду).

Уласна, пра ўсё гэта і расказаў Ігар Адамовіч у згаданным рэпартажы, дзе не было з боку аўтара ацэнчаных высноў. Але чытач мог зрабіць гэтыя высновы самастойна і, магчыма, не на карысць Тамары Сакалоўскай. Бо факты сведчылі, што бюрократызаваны дзяржаўны прафсаюз ФПБ дагэтуль застаўся “школай камунізму” і ніяк не стасуецца з праблемамі калектыву, які пайшоў шляхам рыначнай эканомікі і дзе людзі сталі ўладальнікамі акцый.

Работнікі АП “Чэрвеньская” на долевых падставах валодалі значнымі ўгоддзямі зямлі, шасцю малочна-таварнымі фермамі, адкоромнікамі жывёлы, кансервавым цхам, спіртзаводам і нават прадпрыемствам па выработу тэлевізійных дэталей. Тым самым гаспадарка выгадна адрознівалася ад іншых калгасаў Ігуменскага, у некаторых з якіх людзі нават страйковалі, каб “выбіць” у дзяржавы запазычанасць па зарплате. А ў “Чэрвеньскім” ніхто не страйковаў, ніхто нічога не прасіў у дзяржавы і жылі па сённяшніх мерках даволі добра.

Затое адбою не было ад дзесяткаў чыноўніцкіх праверак. Шукалі крымінал у розных накірунках дзеянніц аграфіфмы, але так і не знаходзілі. Вось чаму Віктар Галаўнёў запатрапаваў ад прафсаюзаў абароны ад чыноўнікай. Вось чаму ўласнікі прынялі ў якасці калектывнага пагаднення варыянт свайго кіраўніка. Гэта па-першое. А пад другое, вельмі ўжо засмущыла Тамару Сакалоўскую прапанова Віктора Галаўнёва, таксама занатаваная ў калектывным пагадненні, на контаткі таго, каб цяпер складкі збиралі ў індывідуальным пагадненні.

АТЛАНТЫ І КАРЫЯТЫДЫ

Малюнак Аллега КАРПОВІЧА

радку, а не шляхам пералічэння з заробкаў уласнікай праз бухгалтэрью аграфіфмы, як было раней.

Тым не менш, 8 траўня 1997 года на старонках «Мінскай прауды» старшыня Мінскага абкама прафсаюза работнікаў аграрнамысловага комплексу Мікалай Новікаў выступае з крытычнымі артыкулам-адлупамі «Произвол под маской благородства, или Демократия и сельское хозяйство — вещи несовместимые?». Мікалай Новікаў выказаў сваё незадаволенасць прынятым калектывным пагаднением у рэдакцыі Віктара Галаўёна і, разам з тым, кінёў патрок у адрас журналіста Ігара Адамовіча, аўтара рэпартажа ў «Раённым весніку». Маўляў, журналіст і бок Віктара Галаўёна прыняў, і ў скажоным виглядзе паказаў сітуацыю, і ўвогуле, Ігар Адамовіч — «услжливый представитель прессы». Зразумела, Ігар Адамовіч абурыўся ўсімі тымі «эпізэтамі», што закінёў у яго адрас спадар Новікаў.

Такім чынам, вынікала: рэдактар газеты «Раённы веснік» Аляксандар Бушэнка павінен быў неяк адзрагаваць на «Произвол под маской благородства...», публікуючы матэрыялы ў парадку дыскусіі з аўтарам «Мінскай прауды». Але нечакана на бліжэйшым пасяджэнні Чэрвенскага райвыканкама яго кіраўнікі папярэдзілі рэдактара і члена выканкама Аляксандра Бушэнку, каб той на старонках «раёнкі» не публікаваў ніякіх палемічных артыкулаў. Відаць, кіраўніцтва чэрвенскай «вертыкаль» прыгадала канец 80-х — пачатак 90-х гадоў, калі Аляксандар Бушэнка ў сваій газете «запаліў», так бы мовіць, злёнае свято перад артыкуламі, рэпартажамі і нарысамі, дзе ішла гаворка пра дыскрымінацыю беларускай мовы ў сістэме школьнай адукацыі, пра неабходнасць рэгістрацыі мясцовай суполкі БНФ «Адраджэнне», пра патрэбу пайсці на сустрач прагрэсіўнай грамадскасці Беларусі і Літвы і даць людзям магчымасць увекавечыць спілкомі помнікамі месцы масавых расстрэлаў палітвязняў, якіх барага ўзлоўж дарогі Ігумен—Якшыцы. Тады ў туэйшым раікаме КПБ добра-такі «намылі патыліцу» надзвычай дэмакратычнаму рэдактару,

але зянць з пасады не адважыліся: на вуліцы быў канец лета 1991 года — «разгул дэмакратыў».

Лета 1997 года — гэта зусім іншая палітычная эпоха. Толькі ж Бушэнка заставаўся Бушэнкам. І папярэджанне «вертыкаль», прытым неафіцыйнае, абавіраючыся на Канстытуцыю і Закон аб друку, ён да ўвагі не прыняў. «Раённы веснік» выдаў цэлую серыю матэрыялаў супраць уціску на АП «Чэрвенскасе», што распачаў раікам прафсаюза работнікаў АПК пры падтрымцы выканкама. Да-лей падзеі разгортаўся наступным чынам.

29 траўня ётага года «вертыкаль» на сваім пасяджэнні разарвала контракт з кіраўніком АП «Чэрвенскасе» Віктарам Галаўёвым. Але літаральна праз два тыдні агульны сход працоўнага калектыву уласнікай аграфіфмы не даў «вертыкальшчыкам» згоды на вызваленне ад пасады старшыні прадпрыемства. І зноў з гэтай нагоды выступіла «раёнка»... Тады ў наступ на Аляксандра Бушэнку пайшла кіраўнік раікама прафсаюза Тамара Сакалоўская. Яна паскардзілася старшыні райвыканкама спадару Глазунову, што рэдактар газеты «груба парушыў» выканкамаўскую дысцыпліну і працае друкаваць кампраметуючыя артыкулы супраць прафсаюза, які яна, Сакалоўская, прадстаўляе ў Чэрвенскім раёне. Гэты ліст трапіў да адной з намеснікі т.Глазунова, і тая на ліце сп. Сакалоўскай наклала рэзальнюю: маўляў, Бушэнку трэба пакараць. Зразумела, маецца на ўвазе адно раашэнне — адхіленне журналіста і кіраўніка рэдакцыі ад пасады.

Чым жа можа скончыцца цкаванне апальнага рэдактара? Як мяркую Аляксандар Бушэнка, і адхіленнем ад кіраўніцтва газетай яго самаго, і выгнаннем з рэдакцыі Ігара Адамовіча ды іншых прынцыповых журналісташ.

Такім чынам, пад пагрозай у чэрвенскай «раёнцы» апынуўся не толькі прафесійны лёс нашых калег, але яшчэ і недатыкальнасць целага шэрагу артыкулаў Канстытуцыі і Закона аб друку. Яно і не дзіўна: калі на Закон напляваць першым асобам дзяржавы, дык чуму аб яго не выцерці ногі і прадстаўнікам мясцовай «вертыкаль»?

Алесь МІКАЛАЙЧАНКА,
сябра Праўлення БАЖ
Мінск—Ігумен—Мінск

P.S. Ад рэдакцыі

Под прэс рэйнай «вертыкаль» трапілі многія рэдакцыйныя калектывы, не толькі чэрвенскі «Раённы веснік». Зразумела, вельмі цяжка цирпець несправядлівасць і нахабства з боку чыншу, тым больш, што супрацьстаянне гэтага няроўнае. Але трывайце разам, шаноўныя калегі. Сёня, як ніколі, нам патрэбна журнالістская салідарнасць.

Па магчымасці, дакументальная занатоўшайце ўсе факты парушэння свабоды слова і асных прав. Так, зараз судовая ўлада апынулася над абচасам улады выкананчай. Але прыйдзе час, калі разбіччаным уладай чыноўнікам давядзе адказваць перад Законам. Каму — за нахабства, каму — за дзяржавы рэжет і крадзеж, а некаму — за здзекі над жураналістамі і парушэнне Закону аб друку. І янич. Міркуем, што ў хуткі часе на старонках блізкай візы зможе атрымаць юрыдычную кансультацию па абароне асных прав.

Будзем разам.

СЛОВО БЕССМЕРТНО, А ПРАВДА ВСЕСИЛЬНА!

Уважаемые коллеги!

Имеем честь сообщить, что на заседании Совета Белорусской ассоциации журналистов 14 августа 1997 года образован Центр по защите прав журналистов (в дальнейшем — Центр).

Центр будет осуществлять следующие основные функции:

- собирать, анализировать и обобщать фактический материал о нарушениях прав журналистов, свободы слова и печати в Республике Беларусь;
- готовить отчеты, пресс-релизы о ситуации со свободой слова и печати, рассыпать их международным и национальным журналистским организациям и органам государственной власти Республики Беларусь;
- оказывать правовую помощь редакциям газет, в том числе адвокатские услуги в проведении судебных процессов;
- проводить семинары для журналистов по правовой тематике;
- разрабатывать предложения по совершенствованию законодательства, регулирующего деятельность СМИ.

Работу Центра организует его правление, в состав которого входят председатель, заместитель председателя и секретарь.

Для выполнения функциональных задач Центра предполагается привлечь ряд квалифицированных юристов и известных журналистов, проявивших себя в деле отстаивания свободы слова и печати.

Руководителем Центра избран экс-судья Конституционного суда, доктор юридических наук, профессор Михаил Пастухов.

В ближайшие планы Центра входят:

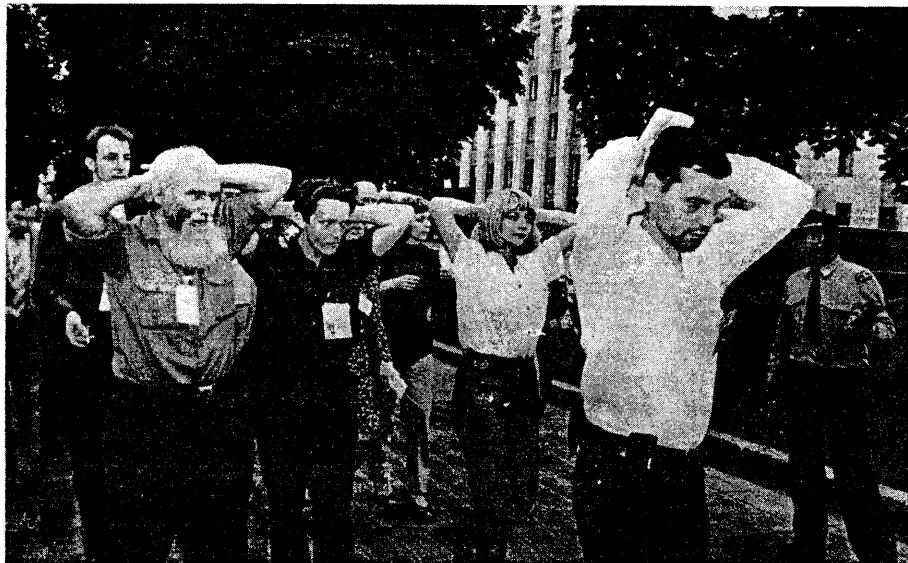
- организация работы в режиме "горячей линии", правовые консультации редакциям газет и журналов;
- проведение семинаров в г. Минске и областных центрах;
- подготовка Кодекса профессиональной этики журналиста Республики Беларусь.

Центр готов к сотрудничеству с редакциями газет и журналистами. Обращайтесь к нам через Совет БАЖ.

**В МИНСКЕ БЫЛО ЗАДЕРЖАНО БОЛЕЕ ДЕСЯТИ ЖУРНАЛИСТОВ,
УЧАСТВОВАВШИХ В АКЦИИ С ТРЕБОВАНИЕМ
ОСВОБОЖДЕНИЯ ИЗ-ПОД СТРАЖИ СОТРУДНИКОВ
БЕЛОРУССКОГО БЮРО ОРТ**

31 июля, около 16.00, более полусятни белорусских журналистов, а также иностранных корреспондентов, аккредитованных в Беларусь, собрались около здания Министерства иностранных дел республики, чтобы высказать свой протест в связи с уголовным преследованием сотрудников ОРТ Павла Шеремета, Дмитрия Завадского и Ярослава Овчинникова.

Перед зданием МИД участники акции написали мелом на асфальте: "Свободу Паше, Диме, Славе!". Были собраны подписи под петицией "Цена свободы слова в Беларусь — личная свобода журналиста". В петиции содержится требование к белорусским властям немедленно освободить П.Шеремета, Д.Завадского и Я.Овчинникова, а также открыто и справедливо расследовать преступления против свободы слова в Беларусь. Вместе с соответствующим заявлением Белорусской ассоциации журналистов (БАЖ) петиция была передана сотрудникам Министерства иностранных дел.

После этого журналисты направились к зданию Комитета государственной безопасности. Там они также написали мелом на асфальте: "Свободу журналистам ОРТ!" и демонстративно, выстроившись в цепочку, прошествовали, заложив руки за голову и скандируя "Свободу Шеремету!". Сотрудникам КГБ также были переданы петиция и заявление БАЖ. После этого журналисты двинулись к зданию Государственного комитета

погранвойск, где совершили аналогичные действия. Все это время рядом с работниками СМИ находились сотрудники милиции, которые ничего не предпринимали для пресечения акции и не предупреждали о том, что она является несанкционированной, а значит, ее участники могут быть привлечены к ответственности. Однако около здания Администрации президента страны, куда также пришли журналисты с целью передать петицию, сотрудники милиции провели задержания участников акции. Всего было задержано около десяти работников СМИ. Задержанных доставили в городской отдел милиции по улице К.Маркса. Им инкриминировалось нарушение президентского декрета № 5 — участие в несанкционированной акции.

Фото
Александра РУЖЕЧКИ

Працягваєм друкаваць лісты і заявы ў падтрымку журналістаў ГРТ

13.08.97г.

Ко всем правозаштитным организациям
и коллегиям адвокатов

ЗАЯВЛЕНИЕ

Верно следуя курсу на полный зажим свободы слова, власти Беларуси не остановились на аресте по вздорному и надуманному обвинению двух журналистов ОРТ.

Новой жертвой стал защитник Павла Шеремета адвокат Г.Погоняйло. Генеральный прокурор республики потребовал лишить его лицензии, и сегодня Министерство юстиции рассматривает соответствующее представление, а, возможно, уже и приняло решение.

Практика не новая. Поражает только та скорость, с которой происходит расправа за принципиальность и добросовестное выполнение профессионального долга. Сделан еще один шаг к возрождению пресловутой "системы допусков". В советские времена только "надежным", то есть управляемым и безгласным адвокатам доверялось ведение дел о "государственных преступлениях". К их числу, как известно, относились все дела инакомыслящих, честных людей, пытающихся реализовать фундаментальное право человека — право на свободу слова, свободу получения и распространения информации. В не столь далекие времена подобным преследованиям в Советском Союзе подвергались адвокаты Софья Каллистратова, Дина Каминская, Борис Золотухин.

Мы обращаемся к своим коллегам-правозащитникам, к своим коллегам-адвокатам с призывом защитить преследуемого Гарри Погоняйло. Мы требуем от властей Беларуси остановить расправу над ним. Мы требуем немедленно освободить задержанных журналистов и прекратить это позорное дело.

Ю.М.ШМИДТ,
председатель Российского
комитета адвокатов
в защиту прав человека.

14.08.97г.

ЗАЯВЛЕНИЕ

Союз журналистов Армении, Ереванский пресс-клуб и Комиссия по защите свободы слова при ЕПК выражают возмущение и протест в связи с акциями белорусских властей в отношении заведующего бюро Общественного российского телевидения Павла Шеремета и оператора Дмитрия Завадского. Арест журналистов и попытки прикрыть эту очевидно политическую акцию статьями Уголовного кодекса напоминают недавние времена тоталитаризма и действия коммунистического режима против инакомыслящих.

Политический подтекст ареста косвенно подтверждается последовательными санкциями белорусских властей против сотрудников бюро ОРТ в Минске. Вначале Павел Шеремет был лишен аккредитации, а теперь ему грозит судебная расправа.

Считаем действия официального Минска в отношении представителей прессы — как местной, так и зарубежной — на протяжении последних двух лет категорически непри-

емлемыми. Сколь бы субъективным ни было освещение некоторыми журналистами политической ситуации в стране, предпринимаемое против них давление никак нельзя считать адекватной мерой. То, что мы наблюдаем в Беларуси, к народу которой относимся с неизменной симпатией, нельзя не расценить как серьезное ущемление свободы слова, прав журналистов и демократии в целом.

Мы не можем оставаться безучастными к нарушениям международных норм и основополагающих документов СНГ, гарантирующих демократические права и свободы.

Призываем белорусские власти прекратить преследования журналистов на политической почве. И в качестве первого шага доброй воли изменить меру пресечения в отношении Павла Шеремета и Дмитрия Завадского.

Призываем президента РФ Бориса Ельцина, как председателя Совета глав государств СНГ, и президента РА Левона Тер-Петросяна, как члена Совета, оказать воздействие на руководство Беларуси с целью прекращения преследования журналистов и выполнения Конвенции СНГ о правах и основных свободах человека.

Астрид ГЕВОРКЯН
председатель СЖА

Борис НАВАСАРДЯН
президент ЕПК

Виген САРКИСЯН
председатель Комиссии
по защите свободы
слова при ЕПК

УЗНИКИ СОВЕСТИ

30.07.97г.

Павел ШЕРЕМЕТ
Дмитрий ЗАВАДСКИЙ
Ярослав ОВЧИННИКОВ

... Из обстоятельств по задержанию команды российского канала ОРТ и из предыдущих попыток властей отстранить Павла Шеремета от освещения белорусских событий на российском телеканале следует, что он и члены его бригады были подвергнуты гонениям исключительно за их журналистскую деятельность.

... Мы убедительно призываем всех высыпаль свои телеграммы, факсы, почтовые сообщения на русском или любом другом языке, использовать иные виды связи для того, чтобы:

— немедленно и без каких-либо условий освободить Павла Шеремета, Дмитрия Завадского и Ярослава Овчинникова, которые, как узники совести, в данный момент находятся под стражей за выполнение своих профессиональных обязанностей;

— требовать гарантий, что впредь никто, в том числе и журналисты, не будут подвергнуты некорректному обращению, более того, заключению под стражу за добросовестное выполнение своих обязанностей, а также гарантий на реализацию своего законного права на свободу слова.

Свои обращения и призывы направлять:

*Президенту Республики Беларусь Александру Лукашенко;
Генеральному прокурору Беларуси Олегу Божелко;
министру внутренних дел Республики Беларусь
Валентину Агольцу;
министру иностранных дел Беларуси Ивану Антоновичу.*

29.07.97.

**ВСЕМИРНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ ПИСАТЕЛЕЙ
АССОЦИАТИВНЫЙ ЧЛЕН ЮНЕСКО
МОСКОВСКАЯ ШТАБ-КВАРТИРА**

Русский ПЕН-центр

Президент
Андрей БИТОВ

Почетный Председатель
Анатолий РЫБАКОВ

Вице-президенты
*Аркадий ДАКЕБЕРГ
Андрей ВОЗНЕСЕНСКИЙ
Булат ОКУДЖАВА*

Исполнительный комитет
*Аркадий АРКАНОВ
Виктор АСТАФЬЕВ
Белла АХМАДУЛИНА
Зоя БОГУСЛАВСКАЯ
Светлана ВАСИЛЕНКО
Виктор ЕРОФЕЕВ
Наталья ИВАНОВА
Михаил КУРАЕВ
Анатолий КУРЧАТКИН
Владимир МАКАНИН
Юнна МОРИЦ
Олеся НИКОЛАЕВА
Владимир ОГНЕВ
Валерий ПОЛОВ
Евгений ПОПОВ
Анатолий ПРИСТАВКИН
Лев ТИМОФЕЕВ
Илья ШИЛЕР*

Генеральный директор
Александр ТКАЧЕНКО

Президенту
Российской Федерации
ЕЛЬЦИНУ Б.Н.

ЗАЯВЛЕНИЕ РУССКОГО ПЕН-ЦЕНТРА

Нарастающая угроза свободе слова в Беларуси, постоянные попытки лишить население своей страны и весь мир закрыть доступ к информации вопреки международным соглашениям, под которыми стоит и подпись Белоруссии, репрессии против писателей, журналистов и культурных деятелей своей страны, несогласных с репрессивной политикой властей, — все это вызывает естественную тревогу и возмущение всей мировой общественности.

Арест съемочной группы Российского общественного телевидения (Павла Шеремета и Дмитрия Завадского) под надуманным и заведомо абсурдным предлогом свидетельствует о том, что белорусские власти не намерены отказываться от этой политики.

Выражая еще раз свою солидарность с подвергающимися гонениям коллегами, виновными лишь в том, что исполняют свой профессиональный долг, Русский ПЕН-центр настоятельно просит Вас сделать все возможное для их защиты и вызволения из рук авторитарного режима, который на глазах всего мира превращается в тоталитарный.

Русский ПЕН-центр обращается также ко всей мировой общественности с призывом добиваться всеми возможными средствами спасения арестованных и защитить неотъемлемую от демократии свободу слова в Беларуси.

Як пацільваць на ПРЕЗІДЕНТА?

На кансультатыўнай сустрэчы прадстаўнікоў журналістікі арганізацый краін СНД і Балтый пад назвай "Станаўленне новай нацыянальнай журналістыкі" вопыт і перспектывы" шмат гаварыў пра стварэнне на аштарах былога СССР адзінай інфармацыйнай прасторы. Так было да таго часу, пакуль слова не напрасіў славуты маскоўскі журналіст і пісьменнік Алег Папкоў. Ён пранаваў разгледзець абсалютна іншы тэзіс. Які?

Алег Максімавіч Папкоў на пачатку працэса перабудовы шмат зрабіў для дэмакратызацыі нашага грамадства, асабліва прэсы. Будучы галоўным рэдактарам усесаюзнага часопіса "Сельская моладежь", а потым — кіраўніком расійскага тэлеканала РТР, ён настойліва адстойваў інтарэсы дэмакратыі і свабоды слова. Набліжаны да вышэйших крамлёўскіх асобаў, у тым ліку і да самога расійскага презідэнта, ведаючы вышышую палітычную сферу, як кажуць, знутры, Алег Папкоў выказаў перад узельнікамі журналістскай сустрэчы думку аб тым, што стварэнне адзінай інфармацыйнай прасторы на аштарах былога Савецкага Саюза пакуль нельга лічыць задачай нумар адзін. Есць больш важная праблема, а менавіта — фарміраванне адзінай агульнадэмакратычнай прасторы, побудова адзінага дэмакратычнага фронту. На думку прамоўцы, асобыны кропкі супраціўлення дыктатуры, якія зараз існуюць у некаторых месцах былога СССР, не могуць карэнным чынам змяніць становішча на карысыць дэмакратыі. Тут без аб'яднання сіл, без узаемадапамогі нічога не будзе.

Калі з мэтай, якую сфармуляваў Алег Папкоў, пагадзіліся практична ўсе ўдзельнікі журналістікага форуму, дык форма дзяяніні, якую ён пранаваў, выглядала, на думку многіх прысутных у зале, даволі ідэалістычнай. Папкоў лічыць, што журналісты і ўвогуле дэмакраты павінны шукаць асабістыя контакты з кіраўнікамі сваіх дзяржаў і станоўча на іх

уплываць. Калі мы гублемя ініцыятыву, дык яе перахопіваюць чыноўнікі. У якасці такога прыкладу былы кіраўнік расійскага тэлебачання расказаў пра адзін эпізод, які пры мантажы не ўвайшоў у паказаную па РТР яго гутарку з презідэнтам Беларусі. Дык вось, Лукашэнка расказаў Папцову пра тое, як аднойчы позна вечарам, прыехаўшы ў свою родную вёску, ён раптам не змог знайсці сваю ўласную хату. "Іду па вуліцы, — гаварыў презідэнт, — быццам усё ёсць, а май хаты — няма..."

У чым жа справа? А ў тым, што дом, дзе жыў Лукашэнка, адгарадзіл ад вуліцы высачэенным цагельным плотам. Калі верыць беларускаму презідэнту, ён такога загаду не даваў. А калі Лукашэнка запытаўся ў чыноўнікаў, навошта гэта зрабілі, дык тия адказаў: "А тады патрэбна".

Як лічыць Папкоў, калі б на Лукашэнку ўпłyвалі не чыноўнікі, а дэмакраты, зараз на Беларусі шмат што выглядала б інакш. У перапынку разам з прадстаўнікамі Саюза журналістаў Беларусі Леанідам Екелем і Леанідам Юнчыкам мы прадоўжылі размову на гэту тэму з Алегам Папцовым. Пацікаўліся, ці ведае ён, што той плот калі лукашэнкаўскай хаты стаіць дагэтуль. А я, карыстаючыся момантам, расказаў, што пасля таго, як Лукашэнка захапіў пад сваю рэзідэнцыю будынак былога ЦК КПБ, калі яго з'явіліся панераджалельныя шыльды: "Праход па тэрыторыі, прыляганчай да рэзідэнцыі, забаронены". Вельмі харектэрны факт, бо калі ў гэтым будынку працавалі не толькі Станіслав Шушкевіч, а нават быўшыя першыя сакратары ЦК КПБ ніякіх шыльдаў там не было.

А што да ўплыву на Лукашэнку, дык я ўзгадаў слова былога кіраўніка Галоўнага ўпраўлення грамадска-палітычнай інфармацыі Адміністрацыі презідэнта Беларусі Міхаила Падгайнага, які падчас "круглага стала", арганізаванага некалькі месяціў таму Цэнтрам стратэгічных ініцыятыў "Усход—Захад", шыра

прызнаўся: "На мой погляд, у Адміністрацыі няма чалавека, які мог бы ўпльываць на прэзідэнта..."

Канешне, прычыны складанай сітуацыі для сродкаў масавай інфармацыі трэба шукаць у tym, што яны, шмат зрабіўшы для стварэння рынку, першымі трапілі пад яго кола. Усё больш выразна назіраеца, як журналіст ператвараецца ў "тавар". I за гэтага тавар трэба плаціць: шмат, калі гэта, напрыклад, Сяргей Дарэнка альбо Яўген Кісялеў, і значна менш, калі размова ідзе пра малу вядомага карэспандэнта. З аднаго боку, гэта натуральна, з другога — вельмі трывожна, паколькі, як адзначалі некаторыя ўдзельнікі маскоўскага форуму, зараз цэнзура КПСС нярэдка падмяніеца пізнурай вялікіх грошай. Ale ж, у адрозненіе ад савецкіх часоў, калі ў журналіста не было нікага выбару, цяпер ён можа выбраць — напрамак якой газеты, або якога часопісу больш адпавядзе яго поглядам. Больш таго, як слушна заўважыў з гэтай нагоды галоўны рэдактар папулярнейшай газеты "Московский комсомолец" Павел Гусеў, рынак інфармацыйных паслуг яшчэ далёка не запойнены, тут яшчэ даволі праста зарабляць гроши, і таму можна смела пачынаць сваю справу і весці яе так, як гэта адпавядзе вашай журналістыкай пазіцыі.

Скарыстаўшы перапынак, я перадаў кіраўніку расійскай Дзярждумы Генадзю Селязнёву, у мінулым вядомому журналісту, былому галоўнаму рэдактару газет "Комсомольская правда" і "Правда", свой артыкул з газеты "Народная воля" пад называй "Как НТВ посадило спікера российскай Госдумы в галошу?". У артыкуле напісана пра тое, як Генадзь Селязнёў, зна-

ходзячыся за 700 кіламетраў ад Мінска, каменціраваў падзеі ў сталіцы нашай дзяржавы, сведкай якіх ён асабіста не быў. Спікер у адказ спаслаўся на інфармацыю з Міністэрства ўнутраных спраў Беларусі. Тады я спытаў Генадзя Мікалаевіча: "А чаму ж у сваім інтэр'ю вы ніколі не сказаў пра крыніцу вашай інфармацыі?" Селязнёў стала даволі няёмка. I, калі да нас падышлоў Леанід Юнчык і пачаў гаварыць пра плануемую драконаўскія змены ў беларускім законе аб сродках масавай інфармацыі, якія збіраюцца ўнесці парламентары з Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу, спікер з палёгтай пераключыўся на новую тему. I, мабыць, каб неік апраўдзіцца, папрасіў: "Перадацце мне ваш законопраект аб друку. Я яго праглядзжу. I калі ён сапраўдны такі страшны, дык я патэлефаную Малафееву, папрашу, каб у такім выглядзе яго ні ў якім разе не прымалі!".

Як бачыце, кіраўнік Дзярждумы і цяпер свята веверыць у "тэлефоннае" права. Вось і спрабуй пасля гэтага, ў адпаведнасці з заклікамі Папцова, "асабіста ўпльываць на галоўных палітыкаў". На мой погляд, гэта — дарэмная справа, хоць такі падыход дае маральнае апраўданне некаторым з вядомых журналістаў, якія старанна абслугоўваюць прэзідэнта Лукашэнку: маўляў, мы на яго ўпльываем, а калі б на нашым месцы быў нехта іншы, дык было б яшчэ горшы. Ale ж ці можна прымаш такія аргументы?

**Уладзімір ГЛОД,
віц-прызідэнт БАЖ
Масква—Мінск**

Весткі з рэгіёнаў

ФІЛІ БЕЛАРУСКАЙ АСАЦЫЯЦІИ ЖУРНАЛИСТАЎ СТВОРАНЫ Ў САЛІГОРСКУ І БАРЫСАВЕ

Філій арганізацыі на базе рэдакцыйных калектываў газеты Беларускага Незалежнага прафсаюза "Салідарнасць" і прыватнага перыядычнага выдання — штотыднёвіка "Барысаўскія новіні".

У Салігорску кіраўніком філіі абрани галоўны рэдактар "Салідарнасці" Уладзімір Дуброўскі, а ў Барысаве — сусансавальнік і галоўны рэдактар "БН" Анатоль Букас.

Цікава, што пры ўсіх адметнасцях кожнага выдання іх характарызуецца і агульныя рысы: аб'ектыўная падача інфармацыі, адстойванне ў друку дэмакратычных каштоўнасцяў, разнастайнасць тэматыкі. Абедзве газеты спазналі на сабе ганення ад мясцовых уладаў, судовыя працэсы з несправядлівымі выракамі ды іншыя канфлікты, якія, уласна, і падштурхнулі незалежных журналістаў да стварэння "Бажаўскіх" гарадскіх арганізацый.

Апроч згаданых рэдакций, у філіі ўвайшлі журналісты іншых незалежных і нават афіцыйных выданняў з "Рагнеды" і "Шахцёра" (Салігорск) і "Гомана Барысаўшчыны" (Барысаў). Караец, новыя арганізацыі БАЖ фактычна прадстаўляюць журналісцкую дэмакратычную грамадскасць сваіх гарадоў. Пасля стварэння сібры названых філій узялі ўдзел у некаторых мерапрыемствах нашай Асацыяцыі, якія праводзіліся ў Мінску.

**Алесь МІКАЛАЙЧАНКА,
сабра Праўлення БАЖ.**

ЭТЫКА БЕЛАРУСКАЙ ЖУРНАЛІСТЫКІ

**Igor RYNEKIEVICH,
сябра рады БАЖ**

Цяпер, калі на Беларусі праблематычнае само існаванне цывілізованай журналістыкі, магчыма, размову аб Кодэксе прафесійнай этикі журналісташтой нехта пацільшыць несвоечасовай. Аўтарыгтарны рэжым цісне на прэзы дзяржававанням не толькі фармальнаі законапаслаухмянісці, але і дамагаеца да журналісташтой ляльянісці і нават унутранай цензуры праз цэнзуру ўладных структур. Ці не апнуңцца ўслед за дзяржаўнымі і незалежнымі СМІ ў багне канфармізму і творчага знясенення? Гэтыя ды іншыя пытанні патрабуюць неадкладнага абмеркавання ў асяродку прагрэсіўных журналистаў.

На мой погляд, Кодекс журналісцкай этикі патрэбны для ўмацавання імуннай сістэмы беларускай журналістыкі ад хлусні і скажонай маралі грамадскасці. Ужо сёня можна гаварыць аб хваробе мас-медиа на СНІД непрафесіяналізму і амаральнасці. Без усякага апраўдання такога становішча сістэмным крыйзісам дзяржавы.

Праблемы этикі фарміраваліся тысячагоддвой культурнараода і яго грамадзянскай супольнасцю. Нават дзяржава з аўтарыгтарнымі законамі не здолее цалкам рэлгаментаціа адносіны журналісташтой з грамадскасцю і паміж сабой. Прыняцце Кодэкса журналісцкай этикі — гэта дабраахвотны крок да самаачышчэння, да маральных прынцыпаў і прафесійных правілаў.

Станадуленне прафесійных стандарташтой журналістыкі і ўзаемазвязаных з імі грамадскіх каштоўнасцяў мае вялікую гісторыю. Разам са змяненнем культурных тэндэнций, школа этичнай думкі змянілася і журналістыка. Зразумела, у кожнай краіне свае традыцыі і асаблівасці журналісцкай этикі, якія напрамую залежаць ад маральнасці і демакратычнасці грамадства, узроўню інтелекту нацыі і г.д. Але, паводле замежных даследаванняў, можна вызначыць некалькі агульных рыс для кодэксаў прафесійнай этикі мас-медиа:

— асноўныя чалавечыя прынцыпы этикі ў дачыненні да СМІ (праудзівасць, аб'ектыўнасць, справядлівасць і г.д.);

— павага да асноўных грамадскіх праву (абарона свабоды інформацыі, павага да прыватнага жыцця, да гонару і гаднасці асобы і г.д.);

— маральныя нормы, звязаныя з журналісцкай прафесіяй (сумленнасць, адмова ад хабару, годныя шляхи збору інформацыі, пазбяганне канфлікту

інтарэсаў, павага да прафесійнай тайны, журналісцкая салідарнасць і г.д.);

— адказнасць СМІ (адказнасць перед грамадскасцю, недапушчальнасць дыскрымінацыі пэўных груп насельніцтва і г.д.).

Апошні блок этичных нормаў больш спецыфічны і складаны, бо выкананне Кодэкса не прадугледжвае прымусу, а дасягненца сілай маральнага ўздзення. У гэтым яго адрозненне ад юрыдычных нормаў адказнасці, такіх, напрыклад, як санкцыі дзяржавы за правапарушэнні. Тут для разгляду скаргай і канфліктаў утвараюцца незалежныя грамадскія камісіі.

У лепшым варыянце Кодекс этикі дапамагае журналістам аб'ектыўна падаваць інфармацыю, быць пільнімі ў дачыненні да ўрадавых ды іншых структур, здольнымі узурпаваць незалежнасць СМІ. У горшым выпадку гэтую нішу могуць скарыстаць афіцыйныя ўлады, каб узмацніць дзяржаўны контроль над СМІ і пазбавіць журналісташтой магчымасці прымаць самастойныя рашэнні.

18 кастрычніка 1995 года, калі ствараўся БАЖ, Беларускі саюз журналісташтой прыняў "Кодекс прафесійнай этикі журналіста". За гэты час не было ніводнага выпадку, каб патрабаванні Кодэкса выкарысталі для разгляду парушэнняў беларускімі журналістамі прынцыпаў прафесійнай этикі. Сумны волгт бяздзейніцтва гэтага кодэкса не дазваляе кіраўніцтву БАЖ і яе сябрам узяць на сябе абавязальствы, якія прыняла іншая структура.

Створаны Беларускай асацыяцыяй журналістаў Цэнтр абароны праву журналісташтой на чале з доктарам юрыдычных наўук, прафесаром М.Пастуховым распрацоўвае Кодекс менавіта нашай арганізацыі. Але аптымальныя варыянты — прыняцце агульнага "Кодэкса прафесійнай этикі беларускага журналіста" з узделам прадстаўнікоў БАЖ, БСЖ і вядомых публіцистах. Калі ж Беларускі саюз журналісташтой не падтрымае ініцыятыву БАЖ, то тым самым паінвердзіць свою абыякавасць да праблем СМІ і наяўнасць двайнай маралі. Адна, з добрымі намерамі, — на паперы. Другая — у рэальных дзеяннях, дакладней, маўчані наконт парушэнняў свабоды слова і правоў журналісташтой на Беларусі. Будзем спадзявацца, што прафесійная салідарнасць возыме верх.

Гісторыя прагрэсіўнага чалавечства даказвае непазбежнасць крушэння хлусні, наслідка над Свабодай і Словам.

У праграме "Радыёфакт" ад 25 ліпеня гэтага года прагучала інфармацыя пра першае насядэжнэ кваліфікацыйнай камісіі, якое праводзілася ў адміністрацыі з новым насядэннем аб парадку выдачы і выкарыстання ліцензій на ажыццяўленне выдавецкай дзейнасці: "... Як паведаміл БелТА у прэс-службе Дзяржкамдруку, ні адзін з прафесійных суб'ектаў гаспадарання не вытрымаў экзаменацыйных патрабаванняў і не атрымаў права на набыцце ліцензіі. Асноўная прычына адмовы прэтэндзантам — нікі ўзровень іх прафесійных ведаў, некампетэнтнасць па пытаннях заканадаўства ў галіне выдавецкай дзейнасці".

Ад каментарыяў наконт дасведчанасці і "кампетэнтнасці" журналістаў, якія рыхтавалі і перадалі ў эфір гэтую інфармацыю, мы ўстрымаемся. І даўдзім слова тым, хто паспяхова займаецца выдавецкай дзейнасцю не першы год і хто пасправабаў праўсці горан вышэйзгаданай камісіі Дзяржкамдруку.

НОРМОТВОРЧЕСТВО:

от расширительного толкования к беспредельному применению

В последнее время у нас наблюдается очередное обострение нормотворчества, протекающее в едином русле последовательного и безусловного выполнения высоких указаний о "наведении наилежашего порядка" везде и во всем.

В этом увлекательном процессе, похоже, чиновники всех рангов включились в "соцсоревнование", цель которого — довести до невиданных высот валовый выпуск предписаний, указаний, распоряжений, положений, постановлений...

В куче уже наработанного вала, конечно же, подлинной "жемчужиной" является "Положение о порядке выдачи и использования лицензий на осуществление издательской деятельности" N 170 от 21.05.97 г. (Государственный регистрационный N 1894 от 30.05.97 г.).

Впрочем, стоит ли удивляться совершенству и четкой определенности данного документа, — ведь его творцом был не абы кто, а известный друг печати, бесстрашный защитник всех "чесных" журналистов, ныне занимающий наицветвеннейшую в нашем правовом и, разумеется, демократическом государстве должность, сам тов. п-к Заметалин Владимир Петрович.

Сделав свое дело на посту председателя Госкомпечати, он благополучно продвинут на пост вице-премьера. Теперь будет отвечать за культуру, образование, издательское дело, печать...

Неонастыкше, а по многим славным делам зная тов.Заметалина В.П., остается только удивляться, как он при своей кипуче-неукротимой энергии столе долго терпел, а не выдал вышеупомянутое Положение недели через две-три сразу же после своего восшествия в должность Главного изда-печатника страны. Но теперь оно есть. Теперь будет наводиться порядок и в печатном деле.

Поскольку этот печатерегулирующий акт, в первую очередь, касается всех изготовителей печатного слова, то за некоторыми пояснениями и комментариями было решено обратиться к известному специалисту, основателю всемирно известной частной издательско-полиграфической компании "Эридан" (и до августа 1996 года ее Генеральному директору), вице-президенту Белорусского союза предпринимателей Александру Потуле.

— Итак, Александр Сергеевич, перед нами очередное нормотворение наших неукротимых поборников "наведения порядка" — "Положение о порядке выдачи и использования лицензий на осуществление издательской деятельности", рожденное в интеллектуальных подразделениях Госкомпечати. А что, когда вы более восьми лет назад начинали свой "Эридан", не было таких положений и лицензий?

— Все было, конечно же. И вовсе не в этом дело. Иные задачи, совсем другие цели преследует это Положение, о чем мы и поговорим чуть позже.

По сути. Документ этот в некотором роде уникальный, позволяющий в концентрированном виде осознать не только особенности руководства Госкомпечати, но и глубинную суть режима, более того — его запросы на обозримое будущее.

Во-первых, для изданий практически всех тематических направлений необходимо получить лицензию, "независимо от их материальной конструкции, объема, тиража, характера информации и воспроизведения", что и требует пункт 3.1.

— Что-то слишком уж умно закручено с этой "материалной конструкцией". А если попрошу?

— ПРОШЕ НЕКУДА. Под это определение, строго говоря, подпадает любое объявление, наклеенное на заборы или брошенное в почтовый ящик, что и подходит под определение "рекламное тематическое направление". Что гораздо существеннее — листовки. И, разумеется, текст статьи, которую вы набрали, отредактировали и сверстали на компьютере, не обязательно даже распечатав на принтере и размножив на ксероксе.

Во-вторых, предприниматель, желающий получить лицензию, обязан иметь "профессиональную подготовленность" (?), высшее, само собой, образование, не менее трех лет опыта работы в издательском деле, да еще к тому же обязан сдать и некий "квалификационный экзамен". Такому же образовательно-практическому цензу должен соответствовать хотя бы один штатный работник в составе юридического лица (п.1.6).

Довольно забавно этой ситуации звучит, что "перечень вопросов для сдачи квалификационного экзамена, порядок его проведения и состав квалификационной комиссии утверждается Председателем Госкомпечати", который, насколько мне известно, никогда и никакого значимого отношения собственно к издательской деятельности не имел....

— Ничего, Александр Сергеевич, научится. Не боги горшки обжигают. Вы тоже начинали книгопечатанием заниматься, будучи всего лишь академическим астрофизиком, кандидатом наук и писателем. Получилось же?

— А если и не научится — ничего страшного, в Положении предусмотрены защитные механизмы на все случаи. В частности, если какой-нибудь нежелательный кандидат в издатели все же прорвется через упомянутые препоны, впереди его поджидает некая таинственная "экспертиза", назначается которая опять-таки по желанию Госкомпечати (п.2.5).

В итоге заявителя могут "мурыжить" пару месяцев (от 35 до 60 дней с учетом "экспертизы"), а потом и вообще послать подальше, причем как бы чужими руками — за подписями верных режиму профессоров, писателей, редакторов и прочих "инженеров человеческих душ".

— Зато сколько людей производительным и, надо полагать, для них прибыльным трудом займут. Да и сам Госкомпечати, видимо, в накладе не останется...

— Ладно уж, если бы сам Госкомпечати решил просто подзаработать в тяжкое для бюджетников

время — плата за лицензию (п.2.3), плата за "специкурсы по изучению издательского дела", плата за проведение экспертиз...

Но дело не только в этом. В руках Госкомпечати оказывается реальное управление любыми издательствами. Вышеописанный четкий механизм отсечения "нежелательных элементов" при выдаче лицензий и столь же четкий механизм уничтожения любого действующего издателя путем приостановления действия лицензии на срок до 6 месяцев либо ее аннулирование (п.3.1).

Длинный перечень смертельно опасных нарушений вряд ли стоит воспроизводить полностью (п.3.1),хватит и бесподобной в своей правовой филигранности концовки этого перечня, согласно коей не допускается "... осуществление издательской деятельности с целью, противоречащей интересам республики, или совершения других противоправных действий".

Таким нехитрым образом тов. Предгоскомпечати наделил себя высоким свойством определять интересы страны. Нужны ли комментарии?

— В юриспруденции есть такое понятие, как "расширительное толкование", когда в законе действительно встречаются словечки типа "иные", "другие". В данном же случае речь, скорее всего, идет не о "расширительном", а о "беспредельном" толковании: дайте мне лю-

Ф.Скорина К.Марксу:

— А по моей книге люди не ошибкам, а грамоте учатся

Малюнак Алега КАРПОВІЧА

бую книжку (даже Библию), журнал, газету — и с помощью назначенных “экспертов” я вам в два счета докажу, что издание это, от первой и до последней строчки, целиком “противоречит интересам республики”.

— Поэтому и не пытайтесь печатать что-нибудь даже в одном экземпляре. Ибо если даже выдадите что-нибудь в этом едином экземпляре на собственном принтере, но это “что-нибудь” не будет совпадать с точкой зрения тов. Предгоскомпечати, то можете раскаться если и не как оппозиционер, то как злостный нарушитель Закона “О налогах и сборах” за безлицензионную деятельность.

— Прямо бред какой-то! Вроде бы мы только-только из пещер повылезали. Но ведь у нас же в Беларуси давным-давно книгоиздательство налажено. Со всех концов СНГ за книгами к нам ехали...

— Не зная сути дела, можно было бы и впрямь удивиться: вы там что, господа-товарищи госкомпечатовцы, с ума посходили? В РБ фактически почти 10 лет существует частное издательское дело. Тогда, в начале пути, энтузиасты прекрасно обошлись без ваших дурацких экзаменов и стажа работы в госиздательских структурах (других-то не было).

Под чутким руководством еще того Госкомпечати госиздатовская система провалила все, что могла. Слава Богу, у прежних руководителей хватило разума не слишком мешать остальным. И эти остальные определили сейчас три четвертых издательского рынка РБ (без учета госзаказовских учебников — более 90 процентов). Читатель получил колоссальный спектр литературы, ранее недоступной. В период 1992–1994 годов именно эти “остальные” обеспечили уникальный пик издательской активности в РБ на фоне резкого ее спада в России и Украине. Сколько десятков дипломов во славу нашей же Госкомпечати заработали эти “остальные”, показав высочайший уровень издательской культуры, — подсчитайте! И подумайте: стоит ли и здесь учинять глобальный разгром?

Впрочем, удивляться нечему. Все в своем уме, даже более, чем в своем — в президентско-заметливском...

— Понятное дело, чиновник от исполнительной власти исстари любил у нас покуражиться над законом своими подзаконными нормативными актами. Такого порой накуролесит, что и от самой Конституции — только пух да перья. Теперь-то, вроде бы, и юристы в этом деле, в нормотворческом, участвуют. Видать, и над Положением кто-то еще, кроме полковника-политпросветовца, тоже трудился?

— Кто именно трудился над этой державной бумагой — тайна великая есть, хотя можно и догадываться об основном авторе. Но в любом случаеника-

кой это не правовой документ, а густок совково-политруковской атмосферы, занесенный из тех еще удушиловых времен и расползающийся по белорусской земле.

Это не просто очередная тоталитарная “пирамида” для покорения свободной экономики и “третьего” сектора, а нечто особо изощренное, направленное на полное искоренение вольнодумства и инакомыслия в информационной сфере.

По той же матрице можно совершенствовать уже выстроенные и порождать новые “пирамиды”. Ихтирились же сотворить “министерство благотворительности” во главе с известным благотворителем-гранатометчиком тов. Кучинским, vogнав в режим лицензирования (новое правовое чудо света!) даже благотворительную деятельность. Умудрились фактически загнать “под колпак” Министра адвокатов...

— Позволю заметить, представителей известной, свободной профессии...

— А завтра могут придумать лицензии для деятельности, скажем, молодежных организаций с ограничениями, положим, столько-то лиц с юридическим и педагогическим образованием в руководстве и фамилия председателя должна в обязательном порядке начинаться только на букву “Я”.

На очереди — сфера культуры и науки. Развелось тут, понимаешь, всяких культурологов и разных аналитиков. Надо упорядочить. И уж, конечно, лицензировать, опираясь на передовой опыт славного Госкомпечати. Предъявите, значит, диплом доктора наук, список верноподданических статей и книг, сдайте квалификационный экзамен, пройдите экспертизу и создайте какой-нибудь институт, но только не “... противоречий интересам республики”.

Введите парочку верноподданных поэтиков или художников в свое руководство и занимайтесь всякими там культурными программами. А будете, бяки, “не так” петь-рисовать — лицензии запросто лишим, с голодухи попухнете.

— Неужто и до этого можем дойти? Спаси, Господи, и помилуй, защищи, Отец небесный! Видать, на него только и остается уповать...

— Вообще, пора лицензировать все. В том числе и все общественные организации. Пусть учредители представлят справку о том, что каждый из них пребывает в чине видного общественного деятеля не менее 10 лет, что все белорусские руководители были им сильно и публично любимы, особенно, само собой, всенародноизбранный. Пусть поклянутся в верности конституции образца 1996 года... И тогда пускай себе работают на здоровье под чутким оперативным руководством своих министерств и ведомств.

— *А как же с политической деятельностью, с партиями? Ведь даже в упомянутом вами образце конституции закреплен принцип многопартийности...*

— А о лицензировании в конституции что-нибудь сказано? То-то и оно. Что не запрещено, то разрешено. Поэтому стоит поспешить и с воплощением любой мечты нашего красно-зеленого режима — лицензированием политдеятельности. Свидетельство о полной лояльности плюс 10 лет работы в колхозе (с вхозе), плюс экзамен по “трасяны”. Право стать оппозиционным политиком — дополнительный экзамен (обработка “демократизаторами”, сутки в “обезьянниках”, последующее помойное полоскание в “Рэзанансе”) плюс десятикратная стоимость лицензии (авансом за 10-15 участий в демонстрациях) плюс подпись о невыезде..

И как окончательный триумф — лицензии на жизнь. Это — идеальный источник пополнения казны: раб заплатит любую цену.

Страна, согласно президентскому гербу воспарившая с земного шара, задыхается от смрадного дыхания склонившегося над ней чиновно-чекистского мордоворота, с увлеченным сопением приступившего к “нормативному” оформлению “новых” государственных и общественных отношений...

— Ну да, Александр Сергеевич, ведь вы же писатель-фантаст, а вашему брату присущие несколько глушины краски, так сказать, гиперболизировать настоящее через видение возможного будущего. Не толи это случай?

— Да какая там фантастика! Посмотрите, в “Экономической газете” из номера в номер печатается “Список предпринимателей без образования юридического лица, ликвидируемых в соответствии с Указом Президента РБ N 208 от 24.05.1996 г.”.

Лик-ви-ди-руемых, понятно? В соответствии с указом... Чем вам не список “врагов народа”, ликвидируемых по постановлению “тройки” или иному высокому распоряжению? Расстрельные, так сказать, списки, но пока — лишь субъектов хозяйствования, а не лично лиц “предпринимательской национальности”.

И никому не режет слух, не застит глаза эта самая “ликвидация”, официально пропечатанная в официальном же государственном газетном издании.

Рабам ничто не режет слух. Они со всем согласны.

— Чур меня, чур меня! Ну что вам сказать, Александр Сергеевич, завершаю нашу беседу? Спасибо. Вконец испоганили настроение, за машинку теперь страннико садиться — ведь могут и пересадить, согласно “спискам... ликвидируемых...”

Беседовал Георгий ЛИСОВСКИЙ.

Малюнак Алена КАРПОЎІЧА

"Служку не палітыци, а праудзе"

Алег Карпovich
(інтар'ю газете "Звязда")

Малюнкі вядомага мастака-графіка, мастацкага рэдактара газеты "Свободные новости — плюс" Алега Карпovichа з нідэрнігаг часу дапоўнілі і упрыгожылі старонкі блеатрнія БАЖ. У іх — філософія нашага жыцця і рачынскасці, вясёлая ўсмешка і сум, эксцэнтрактная сатыра і спагада...

Творчасць Алега — эта, калі хочаце, сацыяльна-палітычны зрэз, дзе бачны кожны нерв. Але галоўнае, што яна прымушае думаць і асэнсоўваць тое, што адбываецца вакол нас.

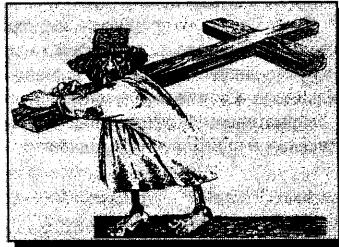
"Хоць і паспей ужо аформіць больш за сотню кніжак, мяне, відаць, больш ведаюць як аўтара серыі сатырычных малюнкаў, што друкуючыя часцей за ўсё ў газеце "СН+".

Чамусьці вельмі многія лічаць, што я займаюся палітычнай карыкатурай, відаць, таму, што з сатырычнай графікай мы практична незнёмыя і бlyгаем сатыру з палітычнай карыкатурай, знаемай нам па савецкіх газетах. Палітычная карыкатура таму і палітычная, што служыць канкрэтнай палітычнай ідэалогіі. А па мне, калі служыць — дык служыць Праудзе.

Галоўнае — месьці сваю цвяро з пазіцыю і нармальны пункт гледжання. Калі я, як чалавек, супраць вайны ва ўсіх яе правах (на словах усе мы такі); то ніхто і ніколі не дачакаеца ў маіх малюнках апраўдання нават маленькама мардабойчыка. Мне аднолькава агідны і збіранне дзялугатаў у будынку Вярховнага Савета, і паскільныя пляўкі ў бок презідэнта.

Дарэчы, аб тым, як я малюю. Заўсёды толькі з натурой. Як і тысячы беларусаў, уключаю тэлевізар, але бяру ў руکі аловак і малюю. І прабацце, натуршчыкі ад экрана, калі нехта з вас выгледае самазадавленым катом ці пустаслоўным папугаем, будзьце ўпэўнены — на малюнках вы сябе такімі і убачыце. Дарэчы, паглядзець на сябе збоку заўсёды карысна, эта намнога лепш, чым пры ўладзе чучу ліслівую хлусню, а пасля адстаўкі ад тых жа лісліўцаў шклянкі вады не дапрасіца...

А можа, таму і бlyгаем сатырычнай графікі з палітычнай карыкатурай, што баймся сказаць праўду, як і пачуць ці убачыць праўду. Таму, відаць, і стаць палітычныя карыкатуры, высечаныя з каменю і адлітыя з бронзы, амаль на кожнай цэнтральнай плошчы беларускіх гарадоў (добра, калі 10 працэнтаў з іх рабіліся мастакамі), а самі канспектуем глупствы, раскідаемыя з высокіх tryбун. А можа, Прауда — і ёсьць самая вялікая і патрэбная палітыка?"

З М Е С Т

Міжнародная канферэнцыя “СМИ Беларусі: адметнасці заканадаўства, права і абавязкі журналістаў”	1
Журналисты солідарны с Павлом Шереметом.....	3
Міжнародная канферэнцыя в Вільнюсе.....	4
Зачем было арестовывать журналистов?	5
Закон аб друку не чыталі "ПАНЫ" з мясцовай вертылі.....	10
НОВОСТИ: Слово бессмертно, а правда всесильна!	12
Акция в защиту группы ОРТ закончилась в РОВД.....	12
Лісты і заявы ў патрымку журналістаў ГРТ	14
Як пауплываць на ПРЭЗІДЕНТА?	17
Новыя філіі БАЖ	18
Этыка беларускай журналістыкі	19
НОРМОТВОРЧЕСТВО: от расширительного толкования к беспредельному применению.....	20
Творчая візітка Алега КАРПОВІЧА.....	24

"Чацвёртая юлада"

Бюлетэнь Беларускай асацыяцыі журналістаў
Выпускаецца пры фінансавай падтрымцы
Фонда "Еўразія"

Адказны за выпуск Уладзімір Дзюба.

Кантактны телефон: 232-55-01

Выдавец — БАЖ

Ліцензія ЛВ № 1364

Зак. тыраж 499 экз.

"The Fourth Estate"

Bulletin of the Belarusian Association of Journalists
Published with the financial support of the Foundation
"Eurasia"

Responsible editor: Uladzimir Dzyuba

Contact telephone: 232-55-01

Publisher — Belarusian Association of Journalists
License LB № 1364

Order circulation: 499 copies